

Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygılarının incelenmesi*

Investigation of school anxieties of 57-68 months old children continuing pre-school education

Mesut Yılmaz¹, Merve Ünal²

Makale Geçmişi

Geliş : 11 Ekim 2020

Düzeltilme : 19 Mart 2021

Kabul : 2 Mayıs 2021

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Article History

Received : 11 October 2020

Revised : 19 March 2021

Accepted : 2 May 2021

Article Type

Research Article

Öz: Bu araştırmanın amacı, okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygılarının düzeyini ve bu düzeyin bağımsız değişkenlere göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Araştırmanın amacını gerçekleştirebilmek için nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Diyarbakır ili Ergani ilçesinde bulunan MEB'e bağlı resmi bağımsız anaokullarına devam eden 57-68 aylık (N:561) çocuk ve bu çocukların öğretmenleri (N:33) oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen 57-68 aylık 446 çocuk ve 33 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından hazırlanan "Demografik Bilgi Formu" ve çocukların okul kaygılarını belirlemek için "Okul Kaygısı Ölçeği-Öğretmen Formu" kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikler, bağımsız gruplar t Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; araştırmaya katılan çocukların düşük düzeyde okul kaygısı yaşadığı belirlenmiştir. Çocukların okul kaygıları ile bağımsız değişkenler arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kaygı, Okul kaygısı, Okul öncesi eğitim

Abstract: The aim of this study is to determine the level of school anxiety of 57-68 months old children who continue preschool education and whether this level differs significantly according to independent variables. In the research, relational scanning model that is one of the quantitative research methods, was used. The population of the study consists of (N:561) children that are 57-68 months old and attend official independent kindergartens affiliated to MEB (Ministry of Education) in Diyarbakır's Ergani district in the 2019-2020 academic year and (N:33) teachers of these children. The sample of the study consists of 446 children that are 57-68 months old and selected by using the random sampling method, and their 33 teachers. "Demographic Information Form" prepared by the researcher and "School Anxiety Scale-Teacher Form" to measure school anxiety were used as data collection tools in the research. Descriptive statistics, independent t-Test, the one-way analysis of variance (ANOVA) were chosen and the SPSS statistics program was used for analyzes. As a result of the study, it was determined that the children included in the sample experiences low school anxiety. It was determined that there are significant differences between children's school anxiety and independent variables.

Keywords: Anxiety, Preschool education, School anxiety

DOI: 10.24130/eccd-jecs.1967202152318

Başlıca Yazar: Mesut YILMAZ

*Bu makale, Mesut YILMAZ'ın Doç. Dr. Merve ÜNAL'ın danışmanlığındaki yüksek lisans tezinin bir kısmından üretilmiştir.

¹ Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı, mesut.yilmaz@ozal.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5918-9755

² İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, merve.unal@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9101-0666

SUMMARY

Introduction

Considering that readiness, which is a prerequisite for learning and skill acquisition, is affected by psychological factors such as anxiety in order to support the development of preschool children, it is necessary to take into account the concerns of children about school in the education process. Anxiety disorders are among the most common mental problems in children and are seen in almost three out of ten children (Merikangas et al., 2010). School anxiety (Lyneham, Street, Abbott, & Rapee, 2008), which is defined as the child's anxiety caused by the school, is called the cognitive, social, emotional and physiological reactions of the child to the threats perceived in the school environment (Kearney, Cook, & Chapman, 2007). School anxiety stems from teachers' negative attitudes, concerns about academic performance, and negativity in peer relationships and often results in children avoiding school or school refusal (Egger, Costello & Angold, 2003). As a result of the research, the acquisition of children in the education process can be increased with the measures to be taken in line with the findings of school anxiety.

Method

The sample of the study consists of 57-68-month-old children (N: 446) attending four kindergartens in Ergani district of Diyarbakır in the 2019-2020 academic year and their teachers (N: 33). To determine the school anxiety of children as data collection tools in the research; "School Anxiety Scale-Teacher Form" and "Demographic Information Form" prepared by the researcher were used to collect information about children.

Results

As a result of the analysis using descriptive statistics, independent groups t-test and ANOVA, it was determined that the children in the sample had a low level of school anxiety. It was determined that there is a significant difference between the school anxiety of children and family types, siblings attending school, birth order, family income level, working time of the father, and education levels of parents. It was determined that there was no significant difference between the school anxiety of the children and their gender and number of siblings.

Conclusion and Discussion

Results were obtained by discussing the findings. Recommendations have been developed depending on the results. Parents are recommended to provide their children with positive examples of school. It has been suggested to act in a common attitude between parents and other family members regarding child education. Family seminars on anxiety were recommended by the school guidance service. It was suggested that fathers be more involved in activities with family participation.

GİRİŞ

Okul öncesi dönemdeki deneyimler, çocukların kişilik gelişiminde belirleyici olmaktadır. Bu belirleyicilik, okul öncesi dönemdeki deneyimlerin, çocukların gelişimlerini destekleyecek şekilde düzenlenmesini gerekli kılmaktadır (Cole ve Cole 2001; Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişimlerini destekleyebilmek için öğrenme ve beceri ediniminin ön koşulu olan hazır bulunuşluğun yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Çocukların hazır bulunuşluğunun kaygı gibi psikolojik faktörlerden etkilendiği düşünüldüğünde eğitim öğretim sürecinde, çocukların okula dair kaygılarının dikkate alınması gerekmektedir.

Kaygı (anksiyete), bireyde oluşan ve nedeni tam olarak bilinmeyen korku ve endişe duyguları olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2000; Foxman, 2004; Le Gall, 2016). Bireyde bir tehlike durumu karşısında oluşan gerginlik ve huzursuzluk duygusu olarak ifade edilen kaygı (Beck ve Emery, 2006; Craske ve Glover, 2000; Öztürk ve Uluşahin, 2018), bireyin kendisini rahatsız eden bir durum karşısında gösterdiği doğal bir tepkidir (Şimşek, 2011). Kaygı, bireyin günlük stres etkilerine verdiği cevabın sınırlarını aşıp kişinin iş ve aile hayatıyla beraber sosyal yaşamını ve bireyin kendine dair olan algısını bozabilir (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder [DSM-V], 2014; Karancı, Gençöz ve Bozo, 2011). Kaygı yaşayan birey, kaygıya neden olan tehlikeyle baş edemeyeceğine inanır (Antony ve Swinson, 2000), gerilir, endişe ve stres oluşturur ve fiziksel rahatsızlıklara (halsizlik ve ağrılar) bağlı yakınmalar gözlenir (Kırkincioglu, 2003). Birey yoğunlaşmakta zorlanır ve karar almakta güçlük çeker (Millnar ve Walsh, 2000).

Kaygının bireyde oluşturduğu olumsuz duyguların sıklığı ve şiddeti bireyin gösterdiği bu davranışlarının problem olarak nitelendirilmesinde belirleyicidir (Austin ve Sciarra, 2010). Kaygı, bireyde ortaya çıktıktan sonra kısa sürede son bulabileceği gibi uzun da sürebilir. Genelde altı aydan uzun süren kaygılar genelleştirilmiş kaygı bozukluğu olarak tanımlanmaktadır (Şehirli, 2007). Furmark'a (2000) göre çocuklarda yaşanan kaygının bozukluk olarak nitelendirilebilmesi için en az sekiz ay sürmesi gerekmektedir. Uzun süre, yüksek düzeyde devam eden kaygılar bireyde fizyolojik ve psikolojik sorunlar oluşturmaktadır (Tosun-Sümer, 2008).

Çocuklarda sürekli hale gelmeye başlayan yani genelleştirilen kaygı bozuklukları, çocukların hayat kalitesini bozarak öğrenmelerini ya da beceri edinimini etkilemektedir (Dursun, 2010). Yerkes-Dobson eğrisine (Uyarılma-performans arasındaki ilişkiyi açıklayan bu eğriye göre uyarılma bir sınırı kadar performansı olumlu etkilemektedir) göre, kaygı düzeyinin düşük ya da yüksek olması öğrenmeleri ya da performansı olumsuz etkilerken; orta düzeyde olması öğrenmeleri ya da performansı olumlu etkilemektedir (Seven, 2011, s. 106). Çocuklarda farklı gelişim alanlarında

öğrenmelerinin üst seviyede olması için kaygının orta düzeyde olması gerekmektedir. Düşük düzeyli kaygı öğrenmeyi arttırabilirken, yüksek düzeyli kaygı öğrenmeyi azaltabilmektedir (Lincoln, 2003). Öğrenmenin ölçüldüğü sınavlarda kaygı düzeyinin yüksek olması çocukların başarısını azaltmaktadır (Kutlu ve Bozkurt, 2003). Çocukta kaygının yoğunluğu arttıkça öğrenme ve beceri edinimi işlemleri yavaşlayabilir hatta gerçekleşemeyebilir (Yorgancı, 2006).

Kaygının çocuklarda oluşturduğu duygusal bozuklukları önlemek için, çocuklardaki kaygı düzeyini belirleyici faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir. Alanyazında çocukların kaygı düzeyini etkileyen faktörler arasında çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, ebeveynlerinin eğitim durumu/mesleği/sosyo-ekonomik düzeyi, anne-babanın birlikte yaşayıp yaşamaması, çocuğun akademik başarısı ve uyum süreci gerektirecek yeni bir ortama girme gibi faktörler bulunmaktadır (Uzun, 2013). Bunun yanı sıra ebeveyn ve öğretmen tutumları da çocukların kaygı düzeyini etkileyen faktörlerdendir (Akgün, Gönen ve Aydın, 2007). Okul öncesi dönemdeki çocukların annesinin, babasının ve diğer aile üyelerinin; okulundaki öğretmen ve arkadaşlarının çocuğa karşı gösterdiği olumsuz tutum ve davranışlar çocuklarda kaygıyı belirleyen başat faktörlerdendir (Gülay-Ogelman ve Çiftçi-Topaloğlu, 2014; Layne, Bernstein ve March, 2006). Alisinanoğlu ve Ulutaş'a (2003) göre kaygı, öğrenilen bir duygu olduğundan annelerin kaygısı çocukların kaygısını etkilemektedir. Bununla birlikte ebeveynler arasındaki iletişim ve uyum da çocuğun kaygısını etkileyen bir başka faktördür (Köyceğiz, 2017). Ebeveynlerin kaygılı olmaları da çocukların kaygıları üzerinde etkili olmaktadır (Dick-Niederhauser ve Silverman, 2006; Hammen, Shih, Altman ve Brennan, 2003).

Bireylerde yaşam süresince, yaklaşık olarak her on kişiden ikisinde kaygı bozuklukları görülmektedir. Kadınlarda erkeklerden daha çok kaygı bozukluğu görülmektedir (Somers, Goldner, Waraich ve Hsu (2006). Bu istatistik çocuklarda artış göstermektedir. Kaygı bozuklukları çocuklarda en sık görülen ruhsal sorunlar arasında yer almakta ve neredeyse her on çocuktan üçünde görülmektedir (Merikangas ve ark., 2010). Okul öncesi çağında görülen kaygı bozuklukları çocukların gündelik yaşamını olumsuz etkilemekte ve ilerleyen yaşlarında şiddetli kaygı belirtileri (özkıyım gibi) göstermektedirler (Edwards, Rapee, Kennedy ve Spence, 2010). Okul öncesi dönemde görülen kaygı bozuklukları çocuğun ilerleyen yaşlarında ortaya çıkma ihtimali yüksek olan kaygıya bağlı özkıyım gibi duygusal bozukların önüne geçme gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Hirshfeld-Becker ve Biederman, 2002).

Çocuklarda görülen kaygı bozukluklarının temelinde anne çocuk iletişimi ve annenin tutumu yer almaktadır (Jones, Lebowitz, Marin ve Stark, 2015). Kaygılı çocuğun gösterdiği başlıca davranışlar şunlardır: Asosyalleşme, altını ıslatma, parmak emme ya da tırnak yeme, baş/karın ağrısı, nefes

darlığı, titremeler, uyku esnasında kabuslar görme, karanlık korkusu gibi korkular geliştirme, endişeli mimikler, sıklaşmaya başlayan ağlamalar, ani tepkisel ve kendini korumaya yönelik hareketler, kekeleme gibi konuşma bozuklukları, fiziksel/sözel şiddet gibi tepkilerdir (Köknel, 2000).

Çocuğun okul öncesi dönemde yaşadığı deneyimler kaygı düzeylerini şekillendirmektedir (Alisinanoglu ve Ulutaş, 2000). Kaygı düzeyi bireyin öğrenmelerinde etkili olmaktadır (Şentürk, 2010). Çocukların öğrenme ve beceri edinme sürecinde etkili olan kaygı türlerinden biri de okul kaygısıdır. Okul kaygısı, okulla ilgili olan gerçek veya sanal risklere karşı çocukta oluşan olumsuz tepkilerdir (Martínez-Monteağudo, Inglés, Trianes ve García-Fernández, 2011; Lyneham, Street, Abbott ve Rapee, 2008). Okul kaygısı, çocukluk çağında sık görülen bir problem olmakla beraber (Mayer, 2008) çocuğun okul ortamında algıladığı tehditlere karşı gösterdiği bilişsel, sosyal, duygusal ve fizyolojik tepkiler olarak adlandırılmaktadır (Kearney, Cook ve Chapman, 2007).

Okul kaygısı, çocuklarda okula ilk başladığı zamanlar oluşabilmektedir (Dunn, 1969). Bu durum uyum süreci gereği zamanla atlatılmaktadır. Çocukların uyum süreci boyunca kaygı yaşaması olağan bir durum olmakla beraber bu kaygının sürekli ve yüksek düzeyde yaşanması çocuk için problem olarak görülmektedir (Sarıçam ve Çetintaş, 2015a). Çocuklara okul kaygısı yaşatan nedenler farklılık gösterse de çocukların okul kaygısı karşısında gösterdiği tepkiler genelde benzer olmaktadır. Okul kaygısı, çocuğu okul reddine kadar sürükleyip; akademik ve sosyal becerilerini olumsuz etkilemektedir (Berksun, 2003; Grills-Taquechel, Fletcher, Vaughn, Denton ve Taylor, 2013; Sarıçam ve Çetintaş, 2015b).

Okul kaygısı hem okul ortamında hem de henüz okula gidilmeden önce çocuklarda birtakım problemler meydana getirmektedir (Khan ve ark., 2015). Örneğin; “okul saati geldiğinde çocukların okula gitmekten kaçınması, endişelenmesi ve çeşitli mide ağrılarından şikayetçi olması” gibi problemler meydana çıkar (Ladwig ve Khan, 2007). Okul kaygısı yaşayan çocuklar akademik ve sosyal becerilerde başarısız olacağı endişesini taşımaktadırlar (Jastrowski-Mano, 2017).

Okul kaygısı öğretmenlerin olumsuz tutumları, akademik performansa dair endişeler ve akran ilişkilerindeki olumsuzluklardan kaynaklanmaktadır ve çoğu zaman çocukların okuldan kaçınması ya da okul reddi ile sonuçlanmaktadır (Egger, Costello ve Angold, 2003). Okul kaygısı temelde; okul dışından kaynaklanan faktörlerden, akademik kaynaklı faktörlerden, okulun sosyal ortamından kaynaklı faktörlerden oluşmaktadır (Hanie ve Stanard, 2009; Sarıçam ve Çetintaş, 2015a; Thomas, 2010). Okul dışından kaynaklanan faktörler; çocuğun psikolojik problemleri, ebeveynlerin tutumları, çocuğun travmatik yaşantılar geçirmesi, ebeveyn ayrılığı ya da kaybı gibi faktörlerdir. Çocukların ebeveynlerinin kaygı yaşaması çocuklarda da kaygıyı tetiklemektedir (Laurin, Joussemet,

Tremblay ve Boivin, 2015; Nazlıoğlu, 2019). Çocukların ebeveynlerinin demokratik tutum takınmaları çocuklarda okul kaygısını azaltırken (Sarıçam ve Çetintaş, 2015b) çocukların ebeveynlerinin mükemmeliyetçi tutum takınmalarıysa çocuklarda kaygıyı arttırmaktadır (Güngör ve Buluş, 2016). Eğitim düzeyi yüksek ebeveynlere sahip çocuklar daha düşük kaygı yaşamaktadır (Terzi, 2009). Özel gereksinimli çocuklar diğer çocuklara göre daha fazla okul kaygısı yaşamaktadır (Adams, Simpson ve Keen, 2018). Akademik kaynaklı faktörler ise temelde sınav kaygısından kaynaklı olan başarı kaygısıdır (Sondergaard, 2012). Okul kaygısı, akademik kaynaklı faktörlerin içinde değerlendirilmektedir (Sarıçam ve Çetintaş, 2015a). Okulun sosyal ortamından kaynaklı faktörler sosyal beceri yetersizliği, sosyal ilişkilerde yaşanan problemler, akran zorbalığı, fiziksel/sözel şiddete maruz kalma gibi faktörlerdir (Astor, Benbenishty, Zeira ve Vinokur, 2002). Bununla birlikte farklı bir kültürel ortamda eğitim gören çocukların, okul kaygıları artmaktadır (Sarıçam ve Özbey, 2019).

Çocuğun yaşamını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi ve gelişebilmesi için okul kaygılarının incelenmesi, buna bağlı olarak gerekli önlemlerin alınması gerektiğinden bu çalışma, önemli görülmektedir. Bu yüzden bu araştırmada, okul kaygısının belirlenmesi ve bağımsız değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Alanyazın incelendiğinde, okul öncesi dönemdeki çocukların okul kaygılarını inceleyen herhangi bir araştırmaya ulaşılmamıştır. Bu araştırma sonucunda, genel olarak eğitim sistemimize ve okul öncesi eğitimdeki okul kaygısı problemlerine muhtemel çözüm önerileriyle alana katkı sunulması beklenmektedir. Araştırma neticesinde okul kaygısıyla tespit edilen bulgular doğrultusunda alınacak önlemlerle çocukların eğitim sürecindeki kazanımları arttırılabilir.

Araştırmanın problem cümlesi “Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygıları ne düzeydedir ve okul kaygıları ile bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” şeklindedir. Buna bağlı olarak oluşturulan alt problemler ise şöyledir:

1. Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygısı ne düzeydedir?
2. Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygıları bağımsız değişkenlere (cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, okula devam eden kardeş durumu, aile tipi, aile gelir düzeyi, anne-baba çalışma süresi ve anne-baba eğitim durumu) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri, belli bir zamanda var olan bir grubun mevcut durumunun bağımsız değişkenlere göre betimlenmesini ya da bir takım özelliklerinin saptanmasını amaçlar (Karasar, 2015). Bu araştırmada okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygıları düzeyinin (bağımlı değişken) tespit edilerek bağımsız değişkenlere (cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, okula devam eden kardeş durumu, aile tipi, aile gelir düzeyi, anne-baba çalışma süresi, anne-baba eğitim durumu) göre değişimini belirlemek amaçlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Diyarbakır ili Ergani ilçesinde bulunan MEB'e bağlı resmi bağımsız 4 anaokuluna kayıtlı olan 57-68 aylık çocuklar (N:561) ve bu çocukların öğretmenleri (N:33) oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise evrende yer alan ve okula devam eden 446 çocuk (evrende yer alan 561 çocuktan 115'i okula devam etmemektedir) ve bu çocukların 33 öğretmeni oluşturmaktadır. Evrenden örneklem seçilirken Basit Seçkisiz Örneklem yöntemi kullanılmıştır. Basit Seçkisiz Örneklem, evrendeki birimlerin hepsinin örnekleme girme ihtimalinin eşit olması durumudur (Fraenkel ve Wallen, 2009). Ölçeklerin uygulanması aşamasında öğretmenlere araştırmanın amacı hakkında bilgilendirme yapıldıktan sonra ölçeklerle ilgili bilgiler verilerek ölçekleri doldurmaları istenmiştir.

Örnekleme yer alan çocukların (N:446) değişkenlere göre demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların demografik özellikleri

Değişkenler		Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	232	52,0
	Erkek	214	48,0
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	35	7,8
	Bir Kardeş	136	30,6
	İki Kardeş	141	31,6
	Üç ve Üstü Kardeş	134	30,0
Doğum Sırası	İlk	202	45,3
	Ortanca	101	22,6
	Son	143	32,1
Okula Devam Eden Kardeş	Var	267	59,9
	Yok	179	40,1
Aile Tipi	Çekirdek	402	90,1
	Geniş	44	9,9
Aile Gelir Düzeyi	Düşük	73	16,4
	Orta	302	67,7
	Üst	71	15,9

		f (Anne - Baba)	% (Anne - Baba)
Anne - Baba Çalışma Süresi	Çalışmıyor	361 - 54	80,9 - 12,1
	Yarım Gün	33 - 47	7,4 - 10,5
	Tam Gün	52 - 345	11,7 - 77,4
Anne - Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	175 - 84	39,2 - 18,8
	Ortaokul	74 - 57	16,6 - 12,8
	Lise	115 - 150	25,8 - 33,6
	Üniversite	82 - 155	18,4 - 34,8
Toplam		446	100,0

Tablo 1’de görüldüğü gibi örneklemede yer alan 446 çocuğun %52’si kız %48’i erkektir. Çocukların %7,8’i tek çocuk iken, bir kardeş, iki kardeş ve üç kardeş ve üzeri olan çocukların sayısı hemen hemen eşittir. Araştırmaya katılan çocukların %45’i ilk çocuk olup %60’nun okula devam eden kardeşi bulunmaktadır. Çocukların %90’ı çekirdek aileden gelmektedir. Çocukların ailelerinin ise %68’i orta gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların %81’nin anneleri çalışmamakta, %77’sinin babaları tam gün çalışmaktadır. Çocukların %39’nun anneleri ilkokul mezunuyken, babaları üniversite mezunu olanların oranı %35’tir. Çocukların demografik bilgilerine ulaşıırken ve bağımsız değişkenler gruplandırılırken (örneğin gelir düzeylerinin düşük-orta-üst olması) anaokuluna kayıt esnasında çocukların velileri tarafından doldurulup imzalanan aday kayıt formları dikkate alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak çocuklar ve aileleri hakkında bilgi toplamak için araştırmacı tarafından hazırlanan “Demografik Bilgi Formu” ve çocukların okul kaygısını belirlemek için, “Okul Kaygısı Ölçeği-Öğretmen Formu” kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu, çocukların cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, okula devam eden kardeşi olup/olmaması durumu, aile tipi, aile gelir düzeyi, anne çalışma süresi, baba çalışma süresi, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi bilgilerini belirlemeye yönelik öğretmenler tarafından çocuğun okul aday kayıt formundaki bilgilerini esas alarak doldurduğu formdur.

Okul Kaygısı Ölçeği-Öğretmen Formu, Lyneham, Street, Abbott ve Rapee (2008) tarafından geliştirilen (School Anxiety Scale-Teacher Report) ve Sarıçam ve Çetintaş (2015a) tarafından Türkçeye uyarlanan “Okul Kaygısı Ölçeği-Öğretmen Formu”, okul öncesi ve ilkokul çocuklarının okul kaygısını belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçek, genel kaygı (9 madde) ve sosyal kaygı (7 madde) olmak üzere toplam iki boyut ve on altı maddeden oluşmaktadır. Ölçekte bulunan maddeler 0 (Asla), 1 (Bazı Zamanlar), 2 (Sık Sık) ve 3 (Her Zaman) şeklinde puanlanmaktadır. Öğretmen tarafından her bir çocuk için ayrı ayrı puanlanan bu ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puanlar 0 ile 48 arasındadır. Toplam puanın 17 ve üzerinde çıkması okul kaygısı

düzeyinin yüksek olduğunu, genel kaygı alt boyutundaki toplam puanın 10 ve üzerinde çıkması genel kaygı düzeyinin yüksek olduğunu, sosyal kaygı alt boyutundaki toplam puanın 8 ve üzerinde çıkması sosyal kaygı düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı ölçeğin tamamı için .93, genel kaygı alt boyutu için .92 ve sosyal kaygı alt boyutu için .90 olarak belirtilmiştir. Bu araştırmada ise elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı ölçeğin tamamı için .94, genel kaygı alt boyutu ve sosyal kaygı alt boyutu için .91 olarak bulunmuştur. De Vellis'e (2012) göre ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısının 0.7 ile 1.0 arasında olması ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin, çocukları yaklaşık üç aylık gözlemleri sonucu ortaya çıkan yukarıdaki Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayıları, "Okul Kaygısı Ölçeği"nin bu araştırma için güvenilir bir veri toplama aracı olduğunu göstermektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Diyarbakır ili Ergani ilçesindeki Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı resmi bağımsız anaokullarında öğrenim gören 57-68 aylık 446 çocuğun öğretmenlerinden elde edilmiştir. Araştırmada Okul Kaygısı Ölçeği'nden elde edilen veriler SPSS istatistik paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Veriler analiz edilirken çocukların araştırmada kullanılan ölçeklerden aldıkları puanların düzeyini tespit etmek için örneklem sayısı (N), ölçeklerin genelinden ve alt boyutlarından alınan toplam puanlar (Toplam), en düşük ve en yüksek değerler, ortalama ($\bar{X}$) ve standart sapma (S) hesaplanmıştır. Verilerin dağılımının normalliği incelenirken basıklık-çarpıklık katsayısı (Skewness-Kurtosis) değerlerine bakılmıştır. George ve Mallery'e (2010) göre Skewness-Kurtosis değerleri -2 ile +2 arasında olursa verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilerek veri analizleri için parametrik testler seçilir. Bu araştırmada Skewness-Kurtosis değerleri okul kaygısı için (1,291 ve 1,511) olarak hesaplanmıştır. Veriler analiz edilirken parametrik testler kullanılmıştır.

Örnekleme yer alan çocukların Okul Kaygısı Ölçeği'nden aldıkları toplam puanlar ile cinsiyet, okula devam eden kardeş durumu ve aile tipi değişkenleri arasındaki ilişkiye bakılırken bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Çocukların Okul Kaygısı Ölçeği'nden aldıkları toplam puanlar ile kardeş sayısı, doğum sırası, aile gelir düzeyi, anne çalışma süresi, baba çalışma süresi, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi değişkenleri arasındaki ilişkiye bakılırken tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Veri Toplama Sürecinde Etik İlkeler

Bu araştırma hazırlanırken etik ilkelere dikkat edilmiştir. Atıflar düzenlenirken American Psychological Association (APA) referans alınarak bilimsel kural ve ilkeler gözetilmiştir. Veriler, insandan toplandığı için ilgili kurumlardan bilimsel araştırma ve yayın etiği ile ilgili gerekli izinler alınmıştır. Bu doğrultuda veriler analiz edilerek atıflarla bulgular desteklenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygıları düzeyi ve okul kaygılarının değişkenlere göre değişiminin incelenmesi amacıyla toplanan verilerin analizi sonucunda alt problemlere göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygısı ne düzeydedir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problem için okul kaygısı ölçeğinden elde edilen yanıtlar analiz edilmiş ve betimsel istatistikler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Okul Kaygılarının Betimsel İstatistikleri

Ölçek ve Alt Boyutları	N	En Düşük	En Yüksek	$\bar{X}$	Toplam	S
Genel Kaygı	446	0	27	4,10	1830	4,44
Sosyal Kaygı	446	0	21	3,42	1528	3,93
Okul Kaygısı (Toplam)	446	0	48	7,52	3358	7,99

Tablo 2’de görüldüğü gibi genel kaygı alt boyutunun ortalaması 4,10, sosyal kaygı alt boyutunun ortalaması 3,42 ve okul kaygısının ortalaması 7,52’dir. Okul kaygısı ölçeğine göre okul kaygısı ortalamasının 17 ve altında olması durumunda okul kaygısının düşük düzeyde olduğu, genel kaygı alt boyutu ortalamasının 10 ve altında olması durumunda genel kaygının düşük düzeyde olduğu, sosyal kaygı alt boyutunun da 8 ve altında olması durumunda sosyal kaygının düşük olduğu bildirilmiştir. Bu puanlara göre çocukların okul kaygısı yaşadığı ancak bunun düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çocukların genel kaygı ve sosyal kaygı düzeylerinin de düşük olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygıları bağımsız değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt probleme için okul kaygısı ile cinsiyet, okula devam eden kardeş durumu ve aile tipi değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakmak için bağımsız gruplar t testi uygulanmıştır.

Analiz sonuçları Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5'te gösterilmiş ve yorumları yapılmıştır. Okul kaygısı ile kardeş sayısı, doğum sırası, aile gelir düzeyi, anne çalışma süresi, baba çalışma süresi, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakılırken tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8, Tablo 9, Tablo 10, Tablo 11 ve Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Okul Kaygılarının Cinsiyete Göre Analiz Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Genel Kaygı	Kız	232	4,08	4,67	444	-,084	,933
	Erkek	214	4,12	4,19			
Sosyal Kaygı	Kız	232	3,43	4,06	444	,076	,939
	Erkek	214	3,41	3,80			
Okul Kaygısı (Toplam)	Kız	232	7,52	8,36	444	-0,09	,999
	Erkek	214	7,53	7,59			

Tablo 3 incelendiğinde, cinsiyete göre çocukların okul kaygıları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p > .05$).

Tablo 4. Okul Kaygılarının Okula Devam Eden Kardeş Durumuna Göre Analiz Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Okula Devam Eden Kardeş	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Genel Kaygı	Var	267	4,40	4,53	444	1,773	,077
	Yok	179	3,64	4,29			
Sosyal Kaygı	Var	267	3,80	4,16	444	2,472	,014*
	Yok	179	2,86	3,51			
Okul Kaygısı (Toplam)	Var	267	8,20	8,31	444	2,205	,028*
	Yok	179	6,51	7,40			

* $p < .05$

Tablo 4 incelendiğinde, çocukların okula devam eden kardeş durumuna göre genel kaygıları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmezken ($p > .05$), sosyal kaygıları ve okul kaygıları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmiştir ($p < .05$). Okula devam eden kardeşi olan çocukların okul kaygısı ve sosyal kaygı puan ortalamaları ($\bar{X} = 8,20$ ve $\bar{X} = 3,80$) okula devam eden kardeşi olmayan çocukların okul kaygısı ve sosyal kaygı puan ortalamalarından ($\bar{X} = 6,51$ ve $\bar{X} = 2,86$) yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Okul Kaygılarının Aile Tipine Göre Analiz Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Aile Tipi	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Genel Kaygı	Çekirdek	402	3,99	4,41	444	-1,590	,113
	Geniş	44	5,11	4,66			
Sosyal Kaygı	Çekirdek	402	3,27	3,83	444	-2,178	,034*
	Geniş	44	4,84	4,61			
Okul Kaygısı (Toplam)	Çekirdek	402	7,26	7,84	444	-2,189	,034*
	Geniş	44	9,95	8,97			

* $p < .05$

Tablo 5 incelendiğinde, çocukların genel kaygılarının çocukların aile tiplerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir ($p>.05$). Çocukların okul kaygıları ve sosyal kaygılarının ise aile tiplerine göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir ($p<.05$). Çekirdek aileden gelen çocukların okul kaygısı ve sosyal kaygı puanları ($\bar{X}=7,26$ ve $\bar{X}=3,27$) geniş aileden gelen çocukların okul kaygısı ve sosyal kaygı puanlarından ($\bar{X}=9,95$ ve $\bar{X}=4,84$) düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Okul Kaygılarının Kardeş Sayısına Göre Analiz Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	S	sd	F	p
Genel Kaygı	Tek Çocuk	35	4,14	4,45	3/442	2,097	,100
	Bir Kardeş	136	3,34	4,05			
	İki Kardeş	141	4,63	4,60			
	Üç ve Üstü Kardeş	134	4,29	4,60			
Sosyal Kaygı	Tek Çocuk	35	2,40	3,07	3/442	1,770	,152
	Bir Kardeş	136	3,05	3,95			
	İki Kardeş	141	3,73	3,95			
	Üç ve Üstü Kardeş	134	3,73	4,06			
Okul Kaygısı (Toplam)	Tek Çocuk	35	6,54	7,03	3/442	1,768	,148
	Bir Kardeş	136	6,40	7,56			
	İki Kardeş	141	8,37	8,31			
	Üç ve Üstü Kardeş	134	8,03	8,24			

Tablo 6 incelendiğinde, çocukların okul kaygısı ve alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar ile çocukların kardeş sayıları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p>.05$).

Tablo 7. Okul Kaygılarının Doğum Sırasına Göre Analiz Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Doğum Sırası	N	$\bar{X}$	S	sd	F	p	Anlamlı Fark
Genel Kaygı	İlk	202	3,34	3,98	2/443	5,448	,005*	İlk-Ortanca; İlk-Son
	Ortanca	101	4,71	4,69				
	Son	143	4,74	4,74				
Sosyal Kaygı	İlk	202	2,68	3,36	2/443	6,684	,001*	İlk-Ortanca; İlk-Son
	Ortanca	101	3,95	4,29				
	Son	143	4,09	4,27				
Okul Kaygısı (Toplam)	İlk	202	6,03	6,92	2/443	6,625	,001*	İlk-Ortanca; İlk-Son
	Ortanca	101	8,66	8,59				
	Son	143	8,83	8,64				

* $p<.05$

Tablo 7 incelendiğinde, çocukların okul kaygıları, genel kaygıları ve sosyal kaygılarının çocukların doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu gözlenmiştir ($p<.05$). Ortaya çıkan bu farklılığın ilk çocuk ile ortanca ve son çocuk arasında olduğu görülmektedir. İlk çocukların okul kaygısı puanları ($\bar{X}=6,03$) ortanca ve son çocuk olanların puanlarına ($\bar{X}=8,66$ ve $\bar{X}=8,59$) göre düşüktür. İlk çocukların okul kaygısı, genel kaygı ve sosyal kaygı puanlarının, ortanca ve son çocuk olanlara göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Okul Kaygılarının Aile Gelir Düzeyine Göre Analiz Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Aile Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	sd	F	p	Anlamlı Fark
Genel Kaygı	Düşük	73	5,76	4,91	2/443	13,494	,000*	Düşük-Orta;
	Orta	302	4,18	4,45				
	Üst	71	2,04	2,88				
Sosyal Kaygı	Düşük	73	5,21	4,56	2/443	18,348	,000*	Düşük-Üst;
	Orta	302	3,47	3,87				
	Üst	71	1,39	2,27				
Okul Kaygısı (Toplam)	Düşük	73	10,98	8,92	2/443	17,342	,000*	Orta-Üst
	Orta	302	7,65	7,96				
	Üst	71	3,43	4,75				

*p<.05

Tablo 8 incelendiğinde, çocukların okul kaygıları, genel kaygıları ve sosyal kaygılarının çocukların aile gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir (p<.05). Ortaya çıkan bu farklılık düşük gelirli ailelerden gelen çocuklar ile orta gelirli ve üst gelirli ailelerden gelen çocuklar arasında, orta gelirli ailelerden gelen çocuklar ile üst gelirli ailelerden gelen çocuklar arasında görülmektedir. Üst gelir grubundan gelen çocukların okul kaygı puanları ($\bar{X}=3,43$) orta gelir grubundan gelen çocukların puanlarından ($\bar{X}=7,65$) düşük, orta gelir grubundan gelen çocukların okul kaygısı puanları düşük gelir grubundan gelen çocukların okul kaygısı puanlarından ($\bar{X}=10,98$) düşüktür. Bu bağlamda ailenin gelir düzeyi arttıkça çocukların okul kaygı düzeylerinin düştüğü söylenebilir.

Tablo 9. Okul Kaygılarının Annelerin Çalışma Süresine Göre Analiz Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Anne Çalışma Süresi	N	$\bar{X}$	S	sd	F	p	Anlamlı Fark
Genel Kaygı	Çalışmıyor	361	4,21	4,58	2/443	,760	,468	Tam Gün-Çalışmıyor;
	Yarım Gün	33	3,90	3,75				
	Tam Gün	52	3,42	3,82				
Sosyal Kaygı	Çalışmıyor	361	3,54	4,03	2/443	3,122	,045*	Tam Gün-Yarım Gün
	Yarım Gün	33	4,09	3,52				
	Tam Gün	52	2,21	3,24				
Okul Kaygısı (Toplam)	Çalışmıyor	361	7,75	8,27	2/443	1,670	,189	
	Yarım Gün	33	8,00	6,68				
	Tam Gün	52	5,63	6,47				

*p<.05

Tablo 9 incelendiğinde, çocukların okul kaygıları ve genel kaygıları çocukların annelerinin çalışma sürelerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir (p>.05). Ancak çocukların sosyal kaygılarının çocukların annelerinin çalışma sürelerine göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir (p<.05). Ortaya çıkan bu farklılık annesi tam gün çalışan çocuklar ile annesi yarım gün çalışan ve çalışmayan çocuklar arasında görülmektedir. Annesi tam gün çalışan çocukların sosyal kaygı puanları ($\bar{X}=2,21$), annesi yarım gün çalışan çocukların puanlarından ($\bar{X}=4,09$) ve çalışmayan çocukların puanlarından ($\bar{X}=3,54$) düşük olduğu belirlenmiştir. Annesi tam gün çalışan

çocukların sosyal kaygı düzeyinin, annesi yarım gün çalışan ve çalışmayan çocuklara göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Tablo 10. Okul Kaygılarının Babaların Çalışma Süresine Göre Analiz Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Baba Çalışma Süresi	N	$\bar{X}$	S	sd	F	p	Anlamlı Fark
Genel Kaygı	Çalışmıyor	54	5,22	3,82	2/443	1,972	,140	
	Yarım Gün	47	3,82	3,12				
	Tam Gün	345	3,96	4,67				
Sosyal Kaygı	Çalışmıyor	54	5,46	3,74	2/443	9,138	,000*	Çalışmıyor-Tam Gün;
	Yarım Gün	47	2,55	2,47				
	Tam Gün	345	3,22	4,03				
Okul Kaygısı (Toplam)	Çalışmıyor	54	10,68	6,97	2/443	5,087	,007*	Çalışmıyor-Yarım Gün
	Yarım Gün	47	6,38	5,09				
	Tam Gün	345	7,19	8,36				

*p<.05

Tablo 10 incelendiğinde, çocukların genel kaygıları çocukların babalarının çalışma sürelerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir ($p>.05$). Ancak çocukların okul kaygıları ve sosyal kaygılarının çocukların babalarının çalışma sürelerine göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir ($p<.05$). Ortaya çıkan bu farklılık babası çalışmayan çocuklar ile babası tam gün ve yarım gün çalışan çocuklar arasında görülmektedir. Babası çalışmayan çocukların okul kaygısı ve sosyal kaygı puanları ($\bar{X}=10,68$ ve $\bar{X}=5,46$), babası tam gün çalışan çocukların puanlarından ($\bar{X}=7,19$ ve $\bar{X}=3,22$) ve yarım gün çalışan çocukların puanlarından ($\bar{X}=6,38$ ve $\bar{X}=2,55$) yüksektir. Babası yarım gün ve tam gün çalışan çocukların okul kaygısı düzeyi ise babası çalışmayan çocuklara göre daha düşüktür.

Tablo 11. Okul Kaygılarının Annelerin Eğitim Durumuna Göre Analiz Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Anne Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	sd	F	p	Anlamlı Fark
Genel Kaygı	İlkokul	175	4,75	4,50	3/442	6,231	,000*	İlkokul-Lise;
	Ortaokul	74	5,20	4,89				
	Lise	115	3,12	4,31				
	Üniversite	82	3,09	3,59				
Sosyal Kaygı	İlkokul	175	4,28	4,14	3/442	8,730	,000*	İlkokul-Üniversite;
	Ortaokul	74	4,18	4,10				
	Lise	115	2,41	3,56				
	Üniversite	82	2,32	3,23				
Okul Kaygısı (Toplam)	İlkokul	175	9,03	8,20	3/442	8,204	,000*	Ortaokul-Üniversite
	Ortaokul	74	9,39	8,63				
	Lise	115	5,53	7,62				
	Üniversite	82	5,42	6,30				

*p<.05

Tablo 11 incelendiğinde, çocukların okul kaygıları, genel kaygıları ve sosyal kaygıları çocukların annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir ($p<.05$). Ortaya çıkan bu farklılık annesi ilkököl mezunu çocuklar ile annesi lise ve üniversite mezunu çocuklar

arasında, annesi ortaokul mezunu çocuklar ile annesi lise ve üniversite mezunu çocuklar arasındadır. Annesi ilkokul mezunu olan çocukların okul kaygısı puanları ($\bar{X}=9,03$), annesi lise ve üniversite mezunu olan çocukların okul kaygısı puanlarından ($\bar{X}=5,53$ ve $\bar{X}=5,42$) yüksektir. Bununla birlikte annesi ortaokul mezunu olan çocukların okul kaygısı puanları ($\bar{X}=9,39$), annesi lise ve üniversite mezunu olan çocukların okul kaygısı puanlarından ($\bar{X}=5,53$ ve $\bar{X}=5,42$) yüksektir. Buna göre annesi üniversite ve lise mezunu olan çocukların okul kaygısı düzeyinin annesi ortaokul ve ilkokul mezunu olan çocuklara göre daha düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 12. Okul Kaygılarının Baba Eğitim Durumuna Göre Analiz Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Baba Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	sd	F	p	Anlamlı Fark
Genel Kaygı	İlkokul	84	5,91	4,90	3/442	7,035	,000*	
	Ortaokul	57	4,26	4,64				
	Lise	150	3,93	4,51				
	Üniversite	155	3,22	3,74				
Sosyal Kaygı	İlkokul	84	5,45	4,24	3/442	11,946	,000*	İlkokul- Lise; İlkokul- Üniversite
	Ortaokul	57	3,77	4,67				
	Lise	150	3,20	3,60				
	Üniversite	155	2,41	3,35				
Okul Kaygısı (Toplam)	İlkokul	84	11,4	8,72	3/442	10,123	,000*	
	Ortaokul	57	8,03	8,92				
	Lise	150	7,14	7,76				
	Üniversite	155	5,63	6,68				

*p<.05

Tablo 12 incelendiğinde, çocukların okul kaygıları, genel kaygıları ve sosyal kaygıları çocukların babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir ($p<.05$). Ortaya çıkan bu farklılık, babası ilkokul mezunu olan çocuklar ile babası lise ve üniversite mezunu olan çocuklar arasındadır. Babası ilkokul mezunu olan çocukların okul kaygısı puanları ($\bar{X}=11,36$), babası lise ve üniversite mezunu olan çocukların okul kaygısı puanlarından ($\bar{X}=7,14$ ve $\bar{X}=6,68$) yüksektir. Buna göre babası üniversite ve lise mezunu olan çocukların okul kaygısının, babası ilkokul mezunu olan çocuklara göre daha düşük olduğu söylenebilir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu bölümde, okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygıları düzeyi ve okul kaygılarının değişkenlere göre değişiminin analiz edilmesiyle ulaşılan bulguların tartışılmasına, sonuçlarına ve bu sonuçlara bağlı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Araştırmanın birinci alt probleminde 57-68 aylık anaokulu çocuklarının okul kaygısının düzeyi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların okul kaygısı yaşamakla beraber bunun düşük

düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların yine düşük düzeyde genel kaygı ve sosyal kaygı yaşadıkları da belirlenmiştir.

Çocukların düşük düzeyli okul kaygısı yaşamaları, okul ortamında kaygıyı tetikleyebilecek faktörlerin izole edildiğini, okula uyum sürecinin başarıyla atlatıldığını, ebeveyn ve öğretmenlerin tutumlarının yapıcı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Dunn (1969), okula uyum sürecini başarıyla geçiren çocukların okul kaygılarının düşük kaldığını belirlemiştir. Sarıçam ve Özbey (2019), kültürel farklılıktan dolayı uyum konusunda problem yaşaması muhtemel olan mülteci çocukların, okul kaygılarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Ayrıca Adams, Simpson ve Keen (2018), uyum konusunda problem yaşaması muhtemel olan özel gereksinimli çocukların yüksek düzeyli okul kaygısı yaşadıklarını tespit etmiştir. Sarıçam ve Çetintaş (2015b), demokratik tutum takınan ebeveynlerin çocuklarının düşük düzeyde okul kaygısı yaşadıklarını belirtmiştir.

Okul kaygısını tetikleyebilecek faktörlerin izole edil(e)memesi durumunda çocuklarda okul kaygısı belirtileri görülmeye başlanacaktır. Bu durumda öğretmenlerin çocukları gözlemlemesi gerekmektedir. Akranlarıyla ve öğretmenleriyle iletişime girmekten kaçınan ve sık sık fiziksel rahatsızlıklarla ilgili şikayetlerde bulunan çocukların yüksek düzeyli okul kaygısı yaşadığı düşünülebilir. Jastrowski-Mano (2017), okul kaygısı yüksek olan çocukların ağrı şikayetleri yaşadığını belirlemiştir.

Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Araştırmanın ikinci alt problemde okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygılarının bağımız değişkenlere göre analizlerine dair yapılan tartışma ve sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Çocukların okul kaygısının cinsiyet değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediği, kız ve erkek çocukların okul kaygısının benzer olduğu belirlenmiştir. Çocukların cinsiyetlerine göre okul kaygısının değişiklik göstermediği bulgusu, öğretmenlerin çocuklara yönelik tutumlarında cinsiyet eşitliği duyarlılığına sahip oldukları söylenebilir. Yağan-Güder ve Güler-Yıldız (2016), yetişkinlerin çocuklara yönelik kalıp yargılarının çocukların tutum ve tercihlerini etkilediğini belirtmiştir. Zahn-Waxler ve Polanichka (2004) ve Çebi (2017), kalıp yargılarla hareket eden ebeveynlerin kız veya erkek çocukları daha fazla baskıladığı, dolayısıyla kızların veya erkeklerin kaygılarının farklılık gösterdiğini belirtmişlerdir.

Çocukların okul kaygısının okula devam eden kardeş durumu değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği, okula devam eden kardeşi olmayan çocukların okula devam eden kardeşi olan çocuklara göre okul kaygısının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Okula devam kardeşi olan çocukların aile ortamında okul ile ilgili olumsuz sosyal öğrenmeler gerçekleştirdiklerini ve okula dair

algılarının daha sağlıklı olduğu söylenebilir. Olumsuz deneyimlerin çocukların okula önyargıyla yaklaşmasına ve bu durumun da çocuklardaki okul kaygısını arttırdığı söylenebilir. Greendorfer (2002) ve Blake, Bird ve Gerlach (2007), çocukların okul deneyimi olan kardeşlerinden edindikleri sosyal öğrenmelerin onların okula uyum sürecinde güvengen davranışlarını etkilediğini belirtmişlerdir. Beck ve Beck (2011), kardeş sahibi olan çocukların okula dair algılarının kardeşlerinin okul algısından etkilendiğini belirtmişlerdir.

Çocukların okul kaygısının aile tipi değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği, çekirdek aileden gelen çocukların geniş aileden gelen çocuklara göre, okul kaygısının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Geniş aileden gelen çocukların okul kaygılarının ve sosyal kaygılarının daha yüksek olması, ebeveynler ile diğer aile büyükleri arasında çocuk yetiştirme konusunda farklı tutumlar sergilemelerinden kaynaklı olabilir. Farklı tutumlara maruz kalan çocuklarda davranışlarının sonuçlarıyla ilgili doğru veya yanlış kavramı net bir şekilde oluşamayacağından dolayı çocuklarda gerginlik oluşabilecektir. Çocuklarda oluşacak gerginlik okul kaygılarının artmasına neden olabilir. Oktay (2000) ve Şehirli (2007), geniş aileden gelen çocukların ebeveynlerinin diğer aile büyükleriyle çocuk yetiştirme konusunda farklı tutumlar takındıklarını ve bu durumun da çocuklarda davranış edinimini zorlaştırarak kaygılarını arttırdığını belirlemiştir.

Çocukların okul kaygısının kardeş sayısı değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediği, tek çocuk, bir kardeş, iki kardeş, üç ve üstü kardeşi olan çocukların okul kaygısının benzer olduğu belirlenmiştir. Çocukların kardeş sayılarıyla okul kaygıları arasında anlamlı bir farklılık olmaması, ebeveynlerin çocuklarıyla olan tutum ve iletişimlerinin farklılık göstermediği, bu durumun da çocuklarda kaygıya neden olacak kardeş kıskançlığı veya ayrılık kaygısı oluşturmadığı söylenebilir. Bu sonucun aksine alanyazında bazı araştırmalarda kardeş sayısının kaygı durumunu etkilediğine ilişkin bulgularda mevcuttur. Örneğin Alisinanoğlu ve Ulutaş (2000), Göger (2018), Maureen ve Maureen (2004) ve Terzi (2009), çocukların kardeş sayılarının onlarda kaygı gibi problemler oluşturabileceğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Nazlıoğlu (2019), çocukların yaşadığı ayrılık kaygısıyla kardeş sayısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir.

Çocukların okul kaygısının doğum sırası değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği, ilk çocukların ortanca ve son çocuklara göre okul kaygısının daha düşük olduğu belirlenmiştir. İlk çocukların okul kaygısının ortanca ve son çocuklara göre daha düşük olması, ebeveynlerin sosyo-ekonomik anlamda ilk çocuğa daha fazla pay ve zaman ayırdığını akla getirmektedir. Doğum sırasının yükselmesi, ebeveynlerin çocuğa ayırdığı maddi ve manevi payı düşürebileceğinden dolayı bu durumun, çocuklarda kaygı gibi problemler oluşturabileceği söylenebilir. Bu sonucu destekler nitelikte Gülay-Ogelman ve Ertan-Sarıkaya (2014), Pekdoğan (2016) ve Tatlı (2014),

ebeveynlerin çocukla ilgilendiği sürenin ve çocuğun ihtiyaçlarına harcanan paranın çocukların kaygılarını etkilediğini belirtmişlerdir.

Çocukların okul kaygısının aile gelir düzeyi değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği, üst gelir grubundan gelen çocukların orta gelir grubundan gelen çocuklara göre; orta gelir grubundan gelen çocukların düşük gelir grubundan gelen çocuklara göre okul kaygısının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durumda çocuğun mensup olduğu ailenin gelir düzeyi arttıkça ebeveynlerin yaşadığı maddi refahın onların tutum ve davranışlarına yansıdığı söylenebilir. Maddi refahın artmasının ebeveynlerin üzerindeki geçim stresini azaltacağı dolayısıyla ebeveynlerin tutumlarının otoriterlik ya da serbest bırakıcı tutumdan uzaklaşarak demokratik tutuma yaklaşacağı, bu durumun da çocuklardaki kaygı düzeyini azaltacağı yorumu yapılabilir. Bu sonuca benzer olarak Gülay-Ogelman ve Çiftçi-Topaloğlu (2014) ve Lavigueur, Tremblay ve Saucier (1995) ebeveynlerin gelir düzeyleriyle stres gibi olumsuz duyguları arasında ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveynlerin yaşadığı stres gibi olumsuz duygularla çocuklarındaki kaygı düzeyleri arasında ilişki olduğunu belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000; Güngör, 2009; Küçüködük, 2015). Ayrıca bu sonuca ilişkin yüksek gelir grubuna sahip ailelerin daha fazla aile katılımına zaman ayırabileceği ve bu durumun da çocukta “değerliyim” hissini oluşturarak okul kaygısını azaltacağı söylenebilir. Yaşar-Ekici (2013) de bu konuda, ebeveynlerin aile katılımlarıyla çocuklarındaki kaygı arasında ilişki olduğunu belirtmiştir.

Çocukların okul kaygısının anne çalışma süresi değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediği, annesi tam gün çalışan, yarım gün çalışan ve annesi çalışmayan çocukların okul kaygısının benzer olduğu belirlenmiştir. Ayrıca annesi tam gün çalışan çocukların annesi yarım gün çalışan ve annesi çalışmayan çocuklara göre sosyal kaygısının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tam gün çalışan annelerin, eğitim seviyesinin daha yüksek olacağı değerlendirildiğinde; çocuklarına ayırdığı kısıtlı zamanda daha bilinçli bir şekilde çocuğuyla ilgilendiği, annesi tam gün çalışan çocukların güvenli bağlanma stiline sahip olduğu ve çocuğun annesi dışındaki sosyal çevresiyle daha fazla deneyim yaşadığı söylenebilir. Bu durumlar, çocuklardaki kaygı seviyesinin düşmesine neden olabilir. Yaşar-Ekici (2013), çevresiyle daha fazla iletişime geçen çocukların sosyal kaygılarının daha düşük olduğunu; Dağlar (2016) ise tam gün çalışan annelerin güvenli bağlanma stiline sahip olduklarını belirtmiştir. Eğitim seviyesi yüksek olan annelerin çocuklarıyla daha sağlıklı ilişkiler içinde olduğunu belirten çalışmalar (Köyceğiz, 2017; Nazlıoğlu, 2019; Özbey ve Alisinanoğlu, 2009) bulunmaktadır.

Çocukların okul kaygısının baba çalışma süresi değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği, babası tam gün ve yarım gün çalışan çocukların babası çalışmayan çocuklara göre okul kaygısının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Çalışmayan babaların stres düzeyinin artacağı, eşyle

sorunlar yaşayacağı ve tutumlarında mükemmeliyetçiliğe kaymalar olacağı düşünüldüğünde; bu durumun çocuktaki okul kaygısı gibi problemleri arttıracakları söylenebilir. Bu sonucu destekler nitelikte Cook ve Kearney (2014) ve Güngör (2009), babası çalışmayan çocukların kaygılarının daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Stres düzeyi yüksek olan babaların demokratik tutumlardan uzaklaştığını, bu durumda çocuklardaki kaygı gibi problemleri arttırdığı bilinmektedir (Güngör ve Buluş, 2016; Özbey ve Alisinanoğlu, 2009; Şehirli, 2007; Terzi, 2009). Ayrıca işsizliğin eşler arasında sorunlar oluşturarak aile içi huzursuzluğu arttıracakları, bu durumda çocuklardaki kaygı gibi problemleri arttırdığı da bilinmektedir (Çetin, 2019; Özbey, 2009; Spinrad ve ark., 2007).

Çocukların okul kaygısının anne eğitim düzeyi değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği, annesi üniversite ve lise mezunu olan çocukların annesi ortaokul ve ilkokul mezunu olan çocuklara göre okul kaygısının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Annelerin eğitim düzeyi arttıkça çocuklarla daha sağlıklı iletişim kurdukları, daha empatik davrandıkları, daha sağlıklı tutum takındıkları ve bu durumda çocuklardaki ayrılık kaygısını azaltarak okul kaygılarını düşürdüğü söylenebilir. Annelerin eğitim seviyesi arttıkça çocuklarına karşı olan iletişim ve tutumlarının geliştiğini belirten çalışmalar (Köyceğiz, 2017; Nazlıoğlu, 2019; Tatlı, 2014) bulunmaktadır. Azkeskin, Güven, Güral ve Sezer (2013) ve Sarıçam ve Çetintaş (2015b), iletişim ve tutumu gelişen annelerin çocuklarında kaygı seviyesinin düştüğünü belirtmektedirler. Ayrıca Bellibaş, Büküşoğlu ve Eremiş (2005) ve Eremiş ve ark., (2009), iletişim ve tutumu gelişen annelerin çocuklarında ayrılık kaygısının azaldığını ve bununla çocuklardaki kaygıyı azalttığını belirtmişlerdir.

Çocukların okul kaygısının baba eğitim düzeyi değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği, babası üniversite ve lise mezunu olan çocukların babası ilkokul mezunu olan çocuklara göre okul kaygısını daha düşük olduğu belirlenmiştir. Babaların eğitim düzeylerinin yükselmesi babaların aile katılımlarında daha çok yer almasını sağlayacağından bu durumun çocuklardaki okul kaygısı seviyesini düşüreceği söylenebilir. Yaşar-Ekici (2013), ebeveynlerin aile katılımında bulunma durumlarının çocukların kaygılarıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Eğitim düzeyi artan babanın, çocuğuyla daha sağlıklı iletişim kuracağı bu durumda çocuktaki kaygıyı azaltacağı söylenebilir. Köyceğiz (2017), babanın eğitim düzeyinin artmasıyla çocuklarıyla daha iyi iletişim kurduklarını belirtmiştir. Esbjörn, Caspersen, Sømhovd, Breinholst ve Reinholdt-Dunne (2014) ve Sarıçam ve Çetintaş (2015b), ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimleri, tutumları ile çocukların kaygıları arasında ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu sonuca ilişkin babaların eğitim düzeyinin yükselmesiyle tutumlarında aşırı müdahalecilikten ve korumacılıktan uzaklaşarak çocuklarının özerkliğini daha çok destekleyeceği ve bu durumun da çocuktaki kaygıyı düşüreceği söylenebilir. Greco ve Morris (2002), babanın eğitim düzeyinin artmasıyla çocuklarının özerkliklerini daha çok

desteklediklerini belirtmişlerdir. Babaların eğitim düzeyinin artmasıyla aşırı koruyucu tutumdan uzaklaşarak demokratik tutum sergileyeceğini belirten çalışmalar (Sarı, 2007; Stroh, 1990; Wolk ve ark., 2016) bulunmaktadır. Möller, Majdandžić ve Bögels (2015), ebeveynlerin tutumları ile çocukların özerklikleri arasında ilişki olduğunu bildirmektedir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular dikkate alınarak uygulayıcılar için geliştirilen önerilere aşağıda yer verilmiştir.

- Çocuklardaki okul kaygısını daha da azaltmak için okul kaygısını azaltmaya yönelik programlar ve etkinlikler düzenlenebilir.
- Okula devam eden kardeşi olmayan çocukların ebeveynlerinin okul ile ilgili olumlu örnekleri çocuğa sunmaları gerekmektedir. Bunu yaparken de çocuklarını okula devam eden akraba çocuklarıyla, komşu çocuklarıyla veya arkadaşlarının çocuklarıyla aynı ortamda deneyim fırsatı sunarak sosyal etkileşimlerde bulunmalarını sağlayabilirler.
- Geniş aileden gelen çocukların ebeveynlerine ve diğer aile büyüklerine çocuk eğitimiyle ilgili ortak tutumda hareket etmenin önemiyle ilgili seminerler verilebilir.
- Ortanca ve son çocukların ağabeylerinden ya da ablalarından okul ile ilgili olumsuz örneklere şahit olmamaları için ortanca ve son çocukların ağabeylerine ya da ablalarına kardeşlerine örnek olma ve onlara olumsuz davranış yansıtılmayla ilgili eğitimler verilebilir. Bunun yanında ortanca ve son çocukların abi ya da ablalarıyla daha kaliteli zaman geçirmeleri ebeveynleri/öğretmenleri tarafından sağlanabilir.
- Çalışmayan babalara iş bulma sürecinde okul rehberlik servislerinde psikosoyal destek verilebilir ve İşkur gibi kurumlara yönlendirme yapılabilir. Okul ortamında özellikle babaların katılımı sağlanarak aile katılımlı etkinlikleri yapılabilir.
- Düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlere okul rehberlik servisinde çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili ve kaygı konularında aile seminerleri verilebilir.

Araştırmadan elde edilen bulgular dikkate alınarak araştırmacılar için geliştirilen önerilere aşağıda yer verilmiştir.

- Bu araştırma, Diyarbakır ili Ergani ilçesinde bulunan MEB'e bağlı resmi anaokullarında öğrenim gören 57-68 aylık 446 çocuk ile yürütülmüştür. Farklı il veya ilçelerde daha yüksek örneklem sayısı ile çalışma tekrar edilebilir.
- Araştırma okul öncesi çağındaki çocuklar için daha geniş yaş aralığında ve ilkokul gibi diğer öğretim kademelerinde yapılabilir. Özel gereksinimli çocuklara yönelikte araştırma yapılabilir.

- Çocukların okul kaygısını etkileyebilecek başka değişkenler (ebeveynlerin yaşı, çocukların özel gereksinimli kardeşe sahip olup olmaması, okula devam eden kardeşin öğretim kademesi, parçalanmış aile tipi vb.) ile çalışma tekrarlanabilir.
- Okul kaygısının akademik becerilere veya okul başarısına etkisi incelenebilir.
- Çocukların okul kaygısının tespiti için nitel veya nicel yöntemler kullanılan karma araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adams, D., Simpson, K. & Keen, D. (2018). School-related anxiety symptomatology in a community sample of primary-school-aged children on the autism spectrum. *Journal of school psychology, 70*, 64-73. doi: 10.1016/j.jsp.2018.07.003
- Akgün, A. Gönen, S. ve Aydın, M. (2007). İlköğretim fen ve matematik öğretmenliği öğrencilerinin kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(20), 283-299. 12 Ocak 2020 tarihinde <http://static.dergipark.org.tr/article-download/imported/5000068076/5000063140.pdf?> adresinden erişildi.
- Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda kaygı ve bunu etkileyen etmenler. *Milli Eğitim Dergisi, 145*, 15-19. 19 Ekim 2019 tarihinde http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/145/alisinanoglu.htm adresinden erişildi.
- Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2003). Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 28*(128), 65-71. 13 Ekim 2019 tarihinde <http://213.14.10.181/index.php/EB/article/view/5135/1217> adresinden erişildi.
- Antony, M. M. & Swinson, R. P. (2000). *The shyness and social anxiety workbook: Proven techniques for overcoming your fears*. Oakland: New Harbinger Publications.
- Astor, R. A., Benbenishty, R., Zeira, A., & Vinokur, A. (2002). School climate, observed risky behaviors, and victimization as predictors of high school students' fear and judgments of school violence as a problem. *Health Education and Behavior, 29*(6), 716-736. doi: 10.1177/109019802237940
- Austin, V. L. & Sciarra, D. T. (2010). *Children and adolescents with emotional and behavioral disorders*. UK: Pearson.
- Azkeskin, K., Güven, G., Güral, M., & Sezer, T. (2013). Parenting styles: parents with 5-6 year old children. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World, 3*(1), 74-82. 10 Ocak 2020 tarihinde <https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/56c597bd-86f8-4b55-8439-83a9ea0eb14d/parenting-styles-parents-with-5-6-year-old-children> adresinden erişildi.
- Beck, A. T. ve Emery, G. (2006). *Anksiyete bozuklukları ve fobiler*. (Çev. V. Öztürk). İstanbul: Litera Yayıncılık. (Eserin orijinali 2005'te yayımlandı).
- Beck, J. S. & Beck, A. T. (2011). *Cognitive therapy: Basics and beyond* (Second Edition). New York: Guilford Press.

- Bellibaş, E., Büküşoğlu, N. ve Eremiş, S. (2005). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu tanılı bir grup çocukta mizaç özellikleri. *Ege Tıp Dergisi*, 44(1), 39-44. 23 Aralık 2019 tarihinde <http://static.dergipark.org.tr/article-download/09c0/f53b/40be/imp-JA79GT34VK-0.pdf> adresinden erişildi.
- Berksun, E. (2003). *Anksiyete ve anksiyete bozuklukları*. İstanbul: Turgut Yayıncılık.
- Blake, S., Bird, J., & Gerlach, L. (2007). *Promoting emotional and social development in schools*. India: Sage Publications.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü* (5. baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Cole, M. & Cole, S. (2001). *The development of children*. US: Worth Publishers.
- Cook, L. C. & Kearney, C. A. (2014). Parent perfectionism and psychopathology symptoms and child perfectionism. *Personality and Individual Differences*, 70, 1-6. doi: 10.1016/j.paid.2014.06.020
- Craske, M. G. & Glover, D. (2000). *Anxiety disorders*. In d. glover, *women's health: A behavioral medicine approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Çebi, Ş. (2017). *60-72 aylık çocukların davranış sorunlarını ve kendilik algılarını etkileyen faktörlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 476017)
- Çetin, B. (2019). *Geniş ve çekirdek ailede yaşayan okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ve davranış sorunları açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 543574)
- Dağlar, K. (2016). *Okul öncesi çocuklarda anksiyete belirtileri ile annelerinin bağlanma biçimleri ve ayrılık anksiyeteleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 425054)
- De Vellis, R.F. (2012). *Scale development: Theory applications* (3rd edn). Thousand Oaks, California: Sage.
- Dick-Niederhauser, A. & Silverman, W. K. (2006). Separation anxiety disorder. Fisher, J. E. & O'Donohue, W.T. (Eds.), *Practitioner's guide to evidence-based psychotherapy* (pp. 627-633). Boston MA: Springer
- DSM-V (2014). *Amerikan psikiyatri birliği (APA) tanı ölçütleri başvuru el kitabı* (Çev. E. Köroğlu). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Dunn, J. A. (1969). *The investigation of children's school anxiety: A theory, procedure, and results*. Presented in Symposium at Western Psychological Association Meeting. Vancouver, British Columbia.
- Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 265502)
- Edwards, S. L., Rapee, R. M., Kennedy, S. J., & Spence, S. H. (2010). The assessment of anxiety symptoms in preschool-aged children: the revised preschool anxiety scale. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 39(3), 400-409. doi: 10.1080/15374411003691701

- Egger, H. L., Costello, J. E., & Angold, A. (2003). School refusal and psychiatric disorders: A community study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 42(7), 797-807. doi: 10.1097/01.chi.00000468 65.56865.79.
- Ereymiş, S., Bellibaş, E., Özbaran, B., Büküşoğlu, N. D., Altıntoprak, E., Bildik, T. ve Çetin, S. K. (2009). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olan okul öncesi yaş grubu çocukların annelerinin mizaç özellikleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 14-21. 9 Kasım 2019 tarihinde <http://www.turkpsikiyatri.com/c20s1/14-21.pdf> adresinden erişildi.
- Esbjörn, B. H., Caspersen, I. D., Sømhovd, M. J., Breinholst, S. & Reinholdt-Dunne, M. L. (2014). Exploring the contribution of parental perceptions to childhood anxiety. *Scandinavian Journal of Child and Adolescent Psychiatry and Psychology*, 2(3), 115-123. 5 Şubat 2020 tarihinde https://exeley.mpstechnologies.com/exeley/journals/sj_child_adolescent_psychiatry_psychology/2/3/pdf/10.21307_sjcapp-2014-016.pdf adresinden erişildi.
- Fraenkel, J. R. & Wallen, M.E. (2009). *How to design and evaluate research in education* (7th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Foxman, P. (2004). *The worried child: Recognizing anxiety in children and helping them heal*. Alameda, CA: Hunter House Inc.
- Furmark, T. (2000). *Social phobia. From epidemiology to brain function*. Doctoral Dissertation, Acta University, Uppsala. 2 Aralık 2019 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/34766201Social_Phobia_From_Epidemiology_to_Brain_Function adresinden erişildi.
- George, D. & Mallery, P. (2010). *Spss for windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update* (10th ed). Boston: Allyn & Bacon.
- Greco, L. A. & Morris, T. L. (2002). Paternal child-rearing style and child social anxiety: Investigation of child perceptions and actual father behavior. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 24(4), 259-267. doi: 10.1023/A: 1020779000183
- Grills-Taquechel, A. E., Fletcher, J. M., Vaughn, S. R., Denton, C. A. & Taylor, P. (2013). Anxiety and inattention as predictors of achievement in early elementary school children. *Anxiety, Stress & Coping*, 26(4), 391-410. doi:10.1080/10615806.2012.691969
- Gülay-Ogelman, H. ve Çiftçi-Topaloğlu, Z. (2014). 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14(1). 241-271. 24 Ekim 2019 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/299500783_45_Yas_Cocuklar_inin_Sosyal_Yetkinlik_Saldirganlik_Kaygi_Duzeyleri_ile_AnneBabalarinin_Ebeveyn_Ozyet_erligi_Arasindaki_Iliskilerin_Incelenmesi adresinden erişildi.
- Gülay-Ogelman, H. ve Erten-Sarıkaya, H. (2014). 5-6 yaş çocukların sosyal beceri, akran ilişkileri ve okula uyum düzeyleri ile kardeş değişkenleri arasındaki ilişkiler. *Akademik Bakış Dergisi*, 41. 29 Ekim 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/%20download/article-file/383825> adresinden erişildi.
- Göger, G. (2018). *Ebeveynlerin kişilik özellikleri ile çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 519954)

- Greendorfer, S. L. (2002). Socialization process and sport behavior. Horn, T. (Ed.). *Advances in sport psychology* (2nd ed.), (pp. 377-401). Champaign, IL: Human Kinetics. doi: 10.1123/jsep.31.4.444
- Gümüş, H. (2015). *Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal beceri ve okula yönelik öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 399373)
- Güngör, H. (2009). *Ebeveyn ve öğretmen mükemmeliyetçiliğinin 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeyini öngörmedeki rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 239591)
- Güngör, H. ve Buluş, M. (2016). Ebeveyn mükemmeliyetçiliğinin 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeyini öngörmedeki rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 147-159. 15 Aralık 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/399398> adresinden erişildi.
- Hammen, C., Shih, J., Altman, T., & Brennan, P. A. (2003). Interpersonal impairment and the prediction of depressive symptoms in adolescent children of depressed and nondepressed mothers. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 42(5), 571-577. doi: 10.1097/01.CHI.0000046829.95464.E5
- Hanie, E. H. & Stanard, R. P. (2009). Students with anxiety: the role of the professional school counselor. *Georgia School Counselors Association Journal*, 16(1), 49-55. 21 Aralık 2019 tarihinde <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ871914.pdf> adresinden erişildi.
- Hirshfeld-Becker, D. R. & Biederman, J. (2002). Rationale and principles for early intervention with young children at risk for anxiety disorders. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 5(3), 161-172. doi: 10.1023/A:1019687531040
- Jastrowski-Mano, K. E. (2017). School anxiety in children and adolescents with chronic pain. *Pain Research and Management*, 2017, 1-9. doi: 10.1155 / 2017/8328174
- Jones, J. D., Lebowitz, E. R., Marin, C. E., & Stark, K. D. (2015). Family accommodation mediates the association between anxiety symptoms in mothers and children. *Journal of Child & Adolescent Mental Health*, 27(1), 41-51. doi: 10.2989/17280583.2015.1007866
- Karancı, A., Gençöz, F. ve Bozo, Ö. (2011). *Psikolojik sağlığımızı nasıl koruruz? II yetişkinlik ve yaşlılık* (2. Baskı). Ankara: ODTÜ Yayıncılık
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler ve teknikler* (26. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kearney, C. A., Cook, L. C., & Chapman, G. (2007). School stress and school refusal behavior. In G. Fink (Ed.), *Encyclopedia of stress* (2nd edition, pp. 422-425). San Diego, CA: Academic Press. doi: 10.25669/00t5-gdtu
- Kırkıncıoğlu, M. (2003). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Khan, K. A., Tran, S. T., Jastrowski-Mano, K. E., Simpson, P. M., Cao, Y., & Hainsworth, K. R. (2015). Predicting multiple facets of school functioning in pediatric chronic pain. *Clinical Journal of Pain*, 31(10), 867-875. doi: 10.1097/AJP.0000000000000181.

- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve toplumsal şiddet* (2. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köyceğiz, M. (2017). *Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin iletişim becerileri ve çatışma eğilimleri ile çocuklarının sosyal becerileri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 461532)
- Kutlu, O. ve Bozkurt, M. C. (2003). *Okulda ve sınavlarda adım adım başarı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Küçüködük, C. (2015). *3-5 Yaş arasında ve anaokuluna giden çocuk annelerinin ayrılma kaygısı ve bağlanma biçimleri ile çocuğun davranışları ve ayrılma kaygısı arasındaki ilişki: Bilişsel esnekliğin aracı rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 399648)
- Ladwig R. J. & Khan K. A. (2007). School health. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 12(3), 210-212. doi: 10.1111/j.1744-6155.2007.00114.x.
- Laurin, J. C., Joussemet, M., Tremblay, R. E. & Boivin, M. (2015). Early forms of controlling parenting and the development of childhood anxiety. *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3279-3292. doi: 10.1007/s10826-015-0131-9
- Lavigne, S., Tremblay, R. E., & Saucier, J. F. (1995). Interactional processes in families with disruptive boys: Patterns of direct and indirect influence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 23(3), 359-378.
- Layne, A. E., Bernstein, G. A. & March, J. S. (2006). Teacher awareness of anxiety symptoms in children. *Child Psychiatry and Human Development*, 36(4), 383-392. doi: 10.1007/s10578-006-00096
- Le Gall, A. (2016). *Anksiyete ve kaygı* (3. Baskı) (Çev. İ. Yerguz). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Lincoln, T. M. (2003). *Cognitive behavioural treatment of social phobia*. Doctoral dissertation, Ph. D. thesis. Christoph Dornier Foundation for Clinical Psychology, Institute Marburg. 2 Aralık 2019 tarihinde <https://core.ac.uk/download/pdf/144302283.pdf> adresinden erişildi.
- Lynham, H. L., Street, A. K. Abbott, M. J., & Rapee, R. M. (2008). Psychometric properties of the school anxiety scale-teacher report (SAS-TR). *Journal of Anxiety Disorders*, 22. 292-300. doi: 10.1016/j.janxdis.2007.02.001
- Martínez-Montegudo, M. C., Inglés, C. J., Trianes, M. V., & García-Fernández, J. M. (2011). Profiles of school anxiety: differences in social climate and peer violence. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 9(3), 1023-1042. 3 Kasım 2019 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/287594666_Profiles_of_school_anxiety_Differences_in_social_climate_and_peer_violence adresinden erişildi.
- Maureen, O. H. & Maureen, S. (2004.) *Early years child care education: Key issues*. Elsevier Limited. United Kingdom. London
- Mayer, D. P. (2008). *Overcoming school anxiety: how to help your child deal with separation, tests, homework, bullies, math phobia, and other worries*. New York, USA: Amacom.

- McDermott, P. A., Leigh, N. M. & Perry, M. A. (2002). Development and validation of the preschool learning behaviors scale. *Psychology in the Schools*, 39(4), 353-365. doi: 10.1002/pits.10036
- MEB (2013). *Milli eğitim bakanlığı okul öncesi eğitim programı*. Ankara
- Merikangas, K. R., He, J. P., Burstein, M., Swanson, S. A., Avenevoli, S., Cui, L., Benjet, C., Georgiades, K., & Swendsen, J. (2010). Lifetime prevalence of mental disorders in US adolescents: results from the National Comorbidity Survey Replication–Adolescent Supplement (NCS-A). *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 49(10), 980-989. doi: 10.1016/j.jaac.2010.05.017
- Millnar, E. & Walsh, M. (2000). *Mental health matters in primary care*. Cheltenham: Nelson Thornes.
- Möller, E. L., Majdandžić, M., & Bögels, S. M. (2015). Parental anxiety, parenting behavior, and infant anxiety: Differential associations for fathers and mothers. *Journal of Child and Family Studies*, 24(9), 2626-2637. doi: 10.1007/s10826-014-0065-7
- Nazlıoğlu, A. G. (2019). *Çocuğun ayrılık kaygısı ile annelerinin kaygı düzeyleri ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 8 Kasım 2019 tarihinde <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/8876/10284904.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden erişildi.
- Oktay, A. (2000). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. (2. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Özbey, S. (2009). *Anaokulu ve anasınıfı davranış ölçeğinin (PKBS-2) geçerlik güvenirlik çalışması ve destekleyici eğitim programının etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 227837)
- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60–72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 493-517. 19 Nisan 2020 tarihinde http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi6pdf/ozbey_alisinan_oglu.pdf adresinden erişildi.
- Öztürk, A. (2004). *Sosyal kaygıya ilişkin kendini sunma modeli*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 145180)
- Öztürk, M.O. ve Uluşahin, N. A. (2018). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları* (15. Baskı). Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Pekdoğan, S. (2016). Hikaye temelli sosyal beceri eğitim programının 5-6 yaş çocukların sosyal becerilerinin gelişimine etkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 41(183), 305-318. doi: 10.15390/EB.2016.4618
- Sarıçam, H. ve Çetintaş, K. (2015a). Okul kaygısı ölçeği-öğretmen formunu türkçeye uyarlama: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE*, 4(2), 41-50. 22 Ekim 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/314254> adresinden erişildi.
- Sarıçam, H. ve Çetintaş, K. (2015b). Çocuklarda okul kaygısı üzerinde ebeveyn tutumlarının açıklayıcı rolü. *13. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, 1154-1157. doi: 10.13140/RG.2.1.4121.4320

- Sarıçam, H. & Özbey, A. (2019). School anxiety and presenteeism in refugee children in Turkey. *Global Journal of Guidance and Counseling in Schools: Current Perspectives*, 9(2), 067–079. doi: 10.18844/gjgc.v9i2.4427
- Seven, S. (2011). *Çocuk ruh sağlığı* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Somers, J. M., Goldner, E. M., Waraich, P., & Hsu, L. (2006). Prevalence and incidence studies of anxiety disorders: a systematic review of the literature. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 51(2), 100-113. doi: 10.1177/070674370605100206
- Sondergaard, D. M. (2012). Bullying and social exclusion anxiety in schools. *British Journal of Sociology of Education*, 33(3), 355-372. doi: 10.1080/01425692.2012.662824
- Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Gaertner, B., Popp, T., Smith, C. L., Kupfer, A., Greving, K., Liew, J., & Hofer, C. (2007). Relations of maternal socialization and toddlers' effortful control to children's adjustment and social competence. *Developmental Psychology*, 43(5), 1170. doi: 10.1037/0012-1649.43.5.1170
- Stroh, L. K. (1990). Corporate mobility: Factors distinguishing better adjusted from lesswell adjusted children and adolescents. *Child Study Journal*, 20(1), 19-33. 6 Şubat 2020 tarihinde <https://psycnet.apa.org/record/1990-25033-001> adresinden erişildi.
- Şehirli, N. (2007). *Çocuk davranışlarını değerlendirme ölçeği'nin geliştirilmesi ve bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 207058)
- Şentürk, B. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin genel başarıları, matematik başarıları, matematik dersine yönelik tutumları ve matematik kaygıları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 258064)
- Şimşek, H. (2011). *Sosyal beceriler grup rehberliği programının sosyal kaygı düzeyine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 296492)
- Tatlı, S. (2014). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların anne-babalarıyla ve öğretmenleriyle olan ilişkilerinin sosyal beceri düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 377714)
- Terzi, E. E. (2009). *Anasınıfına devam eden çocuklarda görülen davranış sorunlarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 227827)
- Thomas, S. P. (2010). A novel approach to decreasing bullying. *Issues in Mental Health Nursing*, 31(9), 551. doi: 10.3109/01612840.2010.506353
- Tosun-Sümer, E. (2008). *İlköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin ebeveynlerinin sosyal kaygıları ile çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 226868)

- Uzun, Ç. (2013). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocuklarda depresyon ve sosyal becerilerin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 358157)
- Wolk, C. B., Caporino, N. E., McQuarrie, S., Settapani, C. A., Podell, J. L., Crawley, S., Beidas, R. S., & Kendall, P. C. (2016). Parental Attitudes, Beliefs, and Understanding of Anxiety (PABUA): Development and psychometric properties of a measure. *Journal of Anxiety Disorders*, 39, 71-78. doi: 10.1016/j.janxdis.2016.03.001
- Yağan-Güder, S. ve Güler-Yıldız, T. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 424-446. doi: 10.16986/HUJE.2016016429
- Yaşar-Ekici, F. (2013). *Okul öncesi eğitim kurumlarındaki aile katılım çalışmalarına katılan ve katılmayan ailelerin çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışlar açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 349957)
- Yorgancı, Z. (2006). *Öğrenme güçlüğü görülen çocukların anksiyete ve depresyon düzeylerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 189185)
- Zahn-Waxler, C. & Polonichka, N. (2004). All things interpersonal socialization and female aggression. M. Putallaz & K. L. Bierman (Eds.), *Aggression, antisocial behavior and violence among girls* (s. 48-71). New York: The Guilford Press